

Opgave 1 Utopie en biotechnologie

In de zogenaamde ‘technische utopie’ gaat men uit van een toekomst waarin men door vooruitgang in de techniek de kwaliteit van het menselijk leven kan verbeteren. Ontdekkingen in de wetenschappen en daaraan verbonden technische uitvindingen spelen daarin een onmiskenbare rol. Veel wetenschappers motiveren hun onderzoek naar de menselijke natuur met het argument dat het de mensheid ten goede zal komen. Zo heeft de geneeskunde in de afgelopen eeuw veel vooruitgang geboekt in het bestrijden van ziektes en heeft zij daardoor bijgedragen aan het verlengen van het leven.

De genetica is de wetenschap die onderzoek doet naar de werking van genen en de eventuele manipulatie daarvan. Genen spelen een grote rol bij het bepalen van ons uiterlijk, hoe slim we zijn, en of we gezond zijn, en dergelijke. De filosoof Rüdiger Safranski schetst in het tijdschrift ‘De Groene Amsterdammer’ wat ons met betrekking tot de genetica te wachten staat: “Bij genenbanken zal men eigenschappen kunnen aankopen. De selectie vindt vóór de geboorte plaats, maar het blijft een selectie. De genetica zal een hoogtepunt beleven, en er zal een nieuwe klassenmaatschappij kunnen ontstaan van mensen die genetisch gemodelleerd zijn en mensen die nog langs natuurlijke weg en dus minder ‘waardevol’ ter wereld komen”.

- 4p 1 Leg uit wat het verschil is tussen de begrippen ‘politikón zóion’ en ‘homo faber’. In hoeverre zijn beide begrippen terug te vinden in het citaat van Safranski? Licht je antwoord toe.

Het maken van nieuwe soorten wordt door Bacon in zijn ‘Het Nieuwe Atlantis’ letterlijk genoemd als verworvenheid van de leden van Salomons Huis. In de utopie van Bacon is zodoende een zeer belangrijke rol weggelegd voor de techniek en de wetenschap.

- 4p 2 Welke drie doelen wil Bacon met de techniek bereiken? Noem bovendien een drietal technische verworvenheden uit onze huidige maatschappij waarmee deze doelen bereikt kunnen worden.

In het boek 'Remaking Eden. Cloning and beyond in a brave new world' zegt geneticus Lee Silver het volgende:

tekst 1

Genetica, in de VS hebben wij dat al. Er zijn bij ons bedrijven die openlijk reclame maken met zaadcellen voor kunstmatige inseminatie die van de knapste Harvardstudenten zijn.

Als je meer informatie over je toekomstige kind wil, over de vader die het zaad levert, dan kun je daar terecht. En dat wordt gewoon geaccepteerd. De nieuwe vorm van genetica die er aan staat te komen, is dat ouders kunnen zorgen dat er twintig eicelletjes tegelijk bevrucht worden door twintig zaadcellen, en dan kunnen doorlichten welke eigenschappen die kinderen zullen hebben - en van steeds meer eigenschappen zal dat vastgesteld kunnen worden. Dan kunnen ze kiezen welke van die twintig micro-embryootjes ze geïmplantieerd willen hebben. Dan willen ze vaak de beste.

bron: 'Remaking Eden. Cloning and beyond in a brave new world', Lee Silver

- 3p **3** Is de geschetste ontwikkeling in tekst 1 volgens jou utopisch of dystopisch te noemen? Beargumenteer je antwoord en verwijst daarin naar tekst 1. Beargumenteer tevens met welk criterium je zinvol een onderscheid kunt maken tussen een utopische en dystopische ontwikkeling.

Vaak wordt er een verband gelegd tussen de hedendaagse ontwikkelingen in wetenschap en techniek en hetgeen Huxley beschreef in zijn bekende 'Heerlijke Nieuwe Wereld'. In dit boek wordt een gerealiseerde technische utopie beschreven.

Een bijzonder aspect is de voortplanting; 'mensen' komen in laboratoria en uit flessen ter wereld. Vervolgens verloopt hun verdere leven in strakke banen, maar daar staat met de mogelijkheden van de genetica tegenover dat in de nieuwe wereld alle gebreken verholpen en alle behoeften bevredigd worden. Het menselijk geluk dient hiermee vergroot te worden.

Uit het gesprek in 'Heerlijke Nieuwe Wereld' tussen Mustapha Mond en de 'wilde', blijkt echter dat er ook behoeften onderdrukt worden door deze stabiele orde.

- 3p **4** Kan het onderscheid dat Thomas More maakt tussen echte en onechte behoeften verklaren waarom technische utopieën, die het menselijk geluk nastreven, in werkelijkheid dit geluk teniet kunnen doen? Verwerk in je antwoord het onderscheid van More tussen echte en onechte behoeften en geef van beide soorten behoeften een voorbeeld.

In Nederland ging de omstreden filosoof Rietdijk volgens sommigen behoorlijk ver in zijn opvattingen over genetisch manipuleren.

De redenering van het pleidooi van Rietdijk voor humane selectie (*Filosofie Magazine, jaargang 1999, nummer 4*) kan in de volgende stappen worden samengevat:

- Genen zijn een belangrijke bepalende factor van het goede leven.
- Er zijn daarbij goede en slechte genen.
- Iedereen vindt gezondheid en hoogbegaafdheid belangrijke ingrediënten voor een goed leven.
- Gezondheid en hoogbegaafdheid zijn genetisch bepaald.
- Zet op grond van bovenstaande een humane selectie in werking waarin je je uitspreekt voor, en stappen onderneemt in de richting van genetische verbetering van de wereldbevolking door welbewust bepaalde genen voorrang te geven boven andere.
- Bevorder daarnaast goede genen (zaadbanken) en elimineer de slechte (euthanasie en abortus) en misschien moeten we ook klonen toestaan.
- Deze moraal zal tenslotte het totale geluk in de wereld bevorderen.

Rietdijk zelf heeft gesteld dat zijn opvattingen utopisch bedoeld zijn en gericht zijn op een toekomstige en betere wereld. Zijn ideeën hebben veel kritiek gekregen, waaronder een aanklacht van de Gehandicaptenraad.

De bezwaren tegen zijn denkbeelden zijn moreel van aard. Daarmee wordt de vraag belangrijk met welke algemene argumenten uit de ethiek de denkbeelden van Rietdijk eventueel zijn te onderbouwen.

3p **5** Welke ethische theorie is herkenbaar in de redenering van Rietdijk? Licht je antwoord toe.

Beredeneer hoe je vanuit deze ethische theorie ook tot een andere conclusie dan die van Rietdijk kunt komen.

In discussies over genetische manipulatie spelen naast ethische uitgangspunten en morele oordelen ook vraagstukken met betrekking tot de menselijke natuur een rol. Daarbij lijkt er vaak een spanning te bestaan tussen de opvatting dat de samenleving maakbaar is en de opvatting dat de menselijke natuur onveranderbaar is. Francis Fukuyama richt zich in zijn boek 'De Nieuwe Mens' onder andere op deze spanning aan de hand van recente ontwikkelingen in de biotechnologie.

3p **6** Leg uit wat deze spanning inhoudt en beredeneer waarom deze spanning volgens Fukuyama niet langer lijkt te bestaan.

Verwerk in je antwoord de mogelijkheden van de genetica die Rietdijk schetst.

In alle utopieën en in kritieken op die utopieën spelen opvattingen over de al dan niet veranderbare natuur van de mens een rol.

Fukuyama heeft zelf nadrukkelijk aangegeven de ideeën van Aristoteles over de menselijke natuur te gebruiken in zijn kritiek op onder andere de huidige biotechnologie.

- 3p **7** Maak aan de hand van een concreet voorbeeld duidelijk waarom je, op basis van de opvatting van Aristoteles over de menselijke natuur, tegen de genoemde ontwikkelingen in de genetica kunt pleiten.